

ЛІТЕРАТУРНІ АЛЮЗІЇ У СЕРІЇ РОМАНІВ ПРО ДЖИВСА П.ВУДХАУЗА

У статті розглядаються літературні алюзії в творчості П.Вудхауза. Розкривається поняття “алюзія”, наводяться можливі класифікації алюзій. Доводиться, що головна мета використання алюзій письменником – створення комічного ефекту.

Ключові слова: алюзія, літературна алюзія, цитата, П.Вудхауз.

Копач Е.А. Литературные аллюзии в серии романов о Дживсе П.Вудхауза. В статье рассматриваются литературные аллюзии в творчестве П.Вудхауза. Раскрывается понятие “аллюзия”, приводятся возможные классификации аллюзий. Доказывается, что главная цель использования аллюзий писателем – создание комического эффекта.

Ключевые слова: аллюзия, литературная аллюзия, цитата, П.Вудхауз.

Kopach O.O. Literary allusions in P.Wodehouse's novels about Jeeves. This article is devoted to the literary allusions in P.Wodehouse's creative work. The attention is focused on the term “allusion” and classifications of allusions. It is proved that the main aim of usage of allusions by the writer is creating the comic effect.

Key words: allusion, literary allusion, quotation, P.Wodehouse.

Найпопулярнішою формою літературної інтертекстуальності є введення одних текстів в інші у фрагментарному вигляді. Подібні включення прийнято називати алюзіями. Н.Г.Владимирова визначає алюзію як “стилістичну фігуру, натяк на відомий літературний або історичний факт, риторичну фігуру” [Владимирова 2001, с. 144]. Згідно з концепцією Ж.Женетта, алюзія, цитата і ремінісценція є рівнозначними категоріями інтертекстуальності [Папкіна 2003, с. 78]. Але дослідники так і не дійшли висновку щодо розмежування цих явищ. Наприклад, І.В.Гюббенет вважає, що алюзія є зручним терміном, який вказує на наявність у читача історико-фонових знань, і тому можна об'єднати цитати і алюзії, вживаючи термін “алюзія” як по відношенню до алюзій у широкому смислі (посилання на епізоди, назви, імена міфологічного, історичного чи власно літературного характеру), так і до “алюзивних цитат” [Папкіна 2003, с. 78].

Тому у даній статті ми не проводимо чіткої межі між цитатою, алюзією і ремінісценцією та вважаємо ці інтертекстуальні включення алюзивними.

Метою даної статті є дослідження особливостей вживання літературних алюзій у серії романів про Дживса Пелема Вудхауза. Задля досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**:

- уточнити сутність поняття “алюзивні включення”;
- навести класифікацію алюзій;
- дослідити особливості вживання літературних алюзій у творчості Пелема Вудхауза;
- виявити функції алюзій у творах П.Вудхауза.

Предметом нашого дослідження є літературна алюзія в творчості П.Вудхауза. **Об'єкт** дослідження – серія романів про Дживса Пелема Вудхауза (“Right Ho, Jeeves”, “Jeeves in the offing”, “Jeeves and the Hard-Boiled Egg”, “The Code of the Woosters” та інші).

Багато дослідників намагалися систематизувати види й функції алюзій та алюзивних включень. Як правило, за змістом алюзії поділяються на історичні (будуються на згадці історичної події чи особистості) та літературні (включення цитат з прецедентних текстів, згадування назви, персонажу якогось літературного твору, епізоду з нього). Але на нашу думку, найбільш повна класифікація представлена у роботі Д.Дюришина, який виокремлює просту алюзію, імпліцитну цитатну алюзію, перифразовану цитату, інтерфігуральні алюзії тощо [Дюришин 1979, с. 154].

Усі алюзії, використані Пелемом Вудхаузом у романах, можна класифікувати на:

- 1) біблейські та міфологічні алюзії,
- 2) алюзії до літературних текстів,
- 3) алюзії до відомих особистостей та подій історії та сучасності.

У даній статті особливу увагу ми приділяємо другій групі – літературним алюзіям. Дуже часто в оповіданнях про Дживса та Вустера автор апелює до авторів детективних романів (А.Конан-Дойля, Агати Крісті, Едгара По). Так в оповіданні “The Code of the Woosters” один і той самий герой ототожнюється спочатку з доктором Ватсоном (“Oh, yes you are, because you know what will happen, if you don't”. She paused significantly. ‘You follow me, Watson?’ [Wodehouse 2006, с. 45]), потім – зі злочинцем (“The news that Roderick Spode was on the premises had shaken me a good deal. I had supposed that I should be under the personal eye of Sir Watkyn alone. Well, you can see that for yourself, I mean to say. I mean, imagine how some unfortunate Master Criminal would feel on coming down to do a murder at the old Grange, if he found that not only was Sherlock Holmes putting in the week-end there, but Hercule Poirot as well” [Wodehouse 2006, с. 48]) і, нарешті, – з самим Шерлоком Холмсом (“I was astounded at my keenness of perception. The moment I had set

eyes on Spode, if you remember, I had said to myself ‘What ho! A Dictator!’ and a Dictator he had proved to be. I couldn’t have made a better shot, if I had been one of those detectives who see a chap walking along the street and deduce that he is a retired manufacturer of poppet valves named Robinson with rheumatism in one arm, living at Clapham’ [Wodehouse 2006, с. 59]. Порівнюючи себе із вбивцею з твору Конан-Дойля, герой створює карикатурний контраст, оскільки весь його злочин полягає у крадіжці столового прибору для вершків. В такий саме спосіб автор іронізує і над відомим методом дедукції Шерлока Холмса.

В іншому оповіданні “Jeeves in the offing” карикатурний ефект досягається тим, що із відомим сищиком порівнюється жінка – сумнівна письменниця. ‘Oh, hullo, Mrs Cream’. The woman she was addressing was tall and thin with a hawk-like face that reminded me of Sherlock Holmes. She had an ink spot on her nose, the result of working on her novel of suspense. It is virtually impossible to write a novel of suspense without getting a certain amount of ink on the beezzer. Ask Agatha Christie or anyone’ [Wodehouse 2006, с. 74]. Протягом усього оповідання Вудхауз залишається вірним своєму опису-порівнянню, і при кожній можливості так чи інакше іронічно підкреслює схожість героїні з детективом (‘She sniffed. And if I were to say that I liked the way she sniffed, I would be wilfully deceiving my public. It was the sort of sniff Sherlock Holmes would have sniffed when about to clap the darbies on the chap who had swiped the Maharajah’s ruby’ [Wodehouse 2006, с. 77]; ‘This was the first time I had seen Mrs Cream today, she having gone off around noon to lunch with some friends in Birmingham, and I would willingly not have seen her now, for something in her manner seemed to suggest that she spelled trouble. She was looking more like Sherlock Holmes than ever. Slap a dressing-gown on her and give her a violin, and she could have walked straight into Baker Street and no questions asked’ [Wodehouse 2006, с. 90]).

Таким чином, часто Вудхауз використовує імпліцитні алюзії, які не містять прямої вказівки на автора чи твір, а лише наводять фрагмент, епізод, називають образ: ‘Stop me if I’ve told you this before, I rather fancy I have, but once when I was up at Oxford and chatting on the river bank with a girl called something that’s slipped my mind there was a sound of barking and a great hefty dog of the Hound of the Baskervilles type came galloping at me, obviously intent on mayhem, its whole aspect that of a dog that has no use for Woosters’ [Wodehouse 2006, с. 15]. В цьому уривку тільки згадування відомого собаки з детективів Конан-Дойля викликає у читачів асоціації з текстом.

Алюзії з творів Едгара По, або звернення до його імені найчастіше пов’язані у Вудхауза з містикою та жахом (‘Brinkley Court, once a peaceful country-house, has become like something sinister out of Edgar Allan Poe, and it makes my feet cold. I’m leaving’ [Wodehouse 2006, с. 160]; ‘In an earlier conversation with Bobbie Wickham it will be recalled that I had compared Brinkley Court to one of those joints the late Edgar Allan Poe used to write about. If you are acquainted with his works, you will remember that in them it was always tough going for those who stayed in country-houses, the visitor being likely at any moment to encounter a walking corpse in a winding sheet with blood all over it’ [Wodehouse 2006, с. 168]).

Крім авторів детективного жанру Вудхауз згадує А.Чехова (‘I knew Chekhov’s Seagull. My Aunt Agatha had once made me take her son Thos to a performance of it at the Old Vic, and what with the strain of trying to follow the cock-eyed goings-on of characters called Zarietchnaya and Medvienko and having to be constantly on the alert to prevent Thos making a sneak for the great open spaces, my suffering had been intense. I needed no further evidence to tell me that Phyllis Mills was a girl whose motto would always be ‘Daddy knows best’ [Wodehouse 2006, с. 204]), Омара Хайяма (‘That’s right. I thought it odd that a chap like him should be doing such a thing. Limericks, yes. If he had been reciting limericks to her, I could have understood it. But this was stuff from one of those books they bind in limp purple leather and sell at Christmas. I wouldn’t care to swear to it, but it sounded to me extremely like Omar Khayyam’ [Wodehouse 2006, с. 180]), Т.Харді (‘That was the idea. Of course I wouldn’t have done it if I’d known that Bobbie had changed her mind and wanted things to be as they were before that telephone conversation. But I didn’t know. It’s just one of life’s little ironies. You get the same sort of thing in Thomas Hardy’ [Wodehouse 2006, с. 56]) та інших письменників.

У серії романів про Вустера і Дживса Вудхауз іноді звертається до прямої цитації з точною атрибуцією і відтворенням зразка. Так, наприкінці роману “The Code of the Wooster” Вустер за допомогою Дживса цитує вірш Роберта Браунінга ‘Papa Passes’:

The year’s on the spring,
The day’s at the morn,
Morning’s at seven
The hill-side’s dew pearled.
The lark’s on the wing,
The snail’s on the thorn,
God’s in His heaven, all’s right with the world [Wodehouse 2006, с. 63].

У серії романів П.Вудхауз використовує цитати різних авторів (Р.Кіплінга, Р.Бернса, Дж.Кітса), але найчастіше його герої цитують В.Шекспіра. Наприклад, Дживс цитує уривок з монологу Гамлета: ‘I quite

understand, sir. And thus the native hue of resolution is siclied o'er with the pale cast of thought, and enterprises of great pith and moment in this regard their currents turn awry and lose the name of action'. 'Exactly. You take the words out of my mouth' [Wodehouse 2006, с. 208]. У цьому уривку Вудхауз використовує прийом, коли Вустер вважає автором цитати особу, від якої він її почув. Співставлення фонових знань персонажа і фонових знань читача, "невпізнання" головним героєм Бертрамом Вустером цитати та її автора створюють комічний ефект. В іншому діалозі, в якому Дживс також звертається до Шекспіра ('Do you recall telling me once about someone who told somebody he could tell him something which would make him think a bit? Knitted socks and porcupines entered into it, I remember'. 'I think you may be referring to the ghost of the father of Hamlet, Prince of Denmark, sir. Addressing his son, he said 'I could a tale unfold whose lightest word would harrow up thy soul, freeze thy young blood, make thy two eyes, like stars, start from their spheres, thy knotted and combined locks to part and each particular hair to stand on end like quills upon the fretful porpentine'. 'That's right. Locks, of course, not socks. Odd that he should have said porpentine when he meant porcupine. Slip of the tongue, no doubt, as so often happens with ghosts [Wodehouse 2006, с. 44]), комічний ефект досягається контрастом між контекстом і цитатою, а також римунанням locks – socks, porpentine – porcupine.

Хоча зазвичай Вудхауз подає цитату в початковому вигляді, іноді він деформує її з метою створення комічної ситуації. Відомий вірш американського поета Г.Логфело "The Arrow and the Song" починається словами:

I shot an arrow into the air,
It fell to earth, I knew not where.

Ця цитата обігрується у діалозі двох героїв, коли вони намагаються з'ясувати, яким чином записник міг випасти з кишені.

'What is the first thing you do, when you find a girl with a fly in her eye?'

'Reach for your handkerchief!'

'Exactly. And draw it out and extract the fly with the corner of it. And if there is a small brown leather-covered notebook alongside the handkerchief –'

'It shoots out –'

'And falls to earth –'

'- you know not where.'

'But I do know where!' [Wodehouse 2006, с. 118].

Саме в такий спосіб письменник досягає протиставлення авторської та цитатної мови.

Таким чином, розглянувши романи Пелема Вудхауза, ми дійшли **висновку**, що алюзія – прийом неоднорідний, оскільки, з одного боку, він створює вертикальний текст і в такий спосіб збагачує художній твір, а з іншого, – надає творчості комічного звучання. Це звучання досягається, перш за все, невідповідністю між побутовим змістом і високою поетичною формою. А використання цитат (як прихованих, так і прямих) як спосіб створення комічного ефекту має в своїй основі тенденцію до перетворення на штампи, код. Питання про те, наскільки активно П.Вудхауз використовує інші види алюзій (біблійні, міфологічні, історичні), стане предметом нашого подальшого дослідження.

Література

Владимирова Н.Г. Условность, созидающая мир / Владимирова Н.Г. –В.Новгород, 2001. – 256 с. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы / Дюришин Д. –М., 1979. – 397 с. Папкина Д.С. Типы литературных аллюзий / Папкина Д.С. // Вестник Новгородского государственного университета. – 2003. – № 25. – С. 78–82. Wodehouse P.G. Carry on, Jeeves / Wodehouse P.G. – М. : Юпитер-Интер, 2006. – 236 с.

КРАВЧЕНКО Я.П.

(Запорожский национальный университет)

АКСИОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛЯРИЗАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОСТРАНСТВА В РОМАНЕ Э. БРОНТЕ «ГРОЗОВОЙ ПЕРЕВАЛ»

Статья посвящена установлению ценностной семантики художественного произведения, в частности исследуется аксиологическая природа хронотопа в романе Э.Бронте «Грозовой перевал».

Ключевые слова: ценностная интерпретация, аксиосфера, ценностно-смысловая оппозиция, хронотоп.

Кравченко Я.П. Аксиологічна поляризація художнього простору в романі Е.Бронте «Грозівий перевал». Стаття присвячена встановленню ціннісної семантики художнього твору, зокрема досліджується аксиологічна природа хронотопу в романі Е.Бронте «Грозівий перевал».

Ключові слова: ціннісна інтерпретація, аксиосфера, ціннісно-сміслова опозиція, хронотоп.

Kravchenko Y.P. Axiological polarization of artistic space in the novel by E.Bronte «Wuthering Heights». The article is devoted to establishing value semantics of artistic work, in particular axiological nature of chronotop are explored in the novel by E.Bronte «Wuthering Heights».

Key words: value interpretation, axiosphere, value-semantic opposition, chronotop.